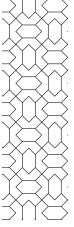

CITATION

Sevinç, Muhammet, "Historical Process and Comparison of Curriculums of Religious Music Education in İmam-Hatip High Schools", *Journal of Faculty of Theology of Bozok University [BOZİFDER]*, 11, 11 (2017/11) pp. 153-184.

İMAM HATİP LİSELERİNDE DİNÎ MÛSİKÎ EĞİTİMİNİN TARİHSEL SÛRECİ VE ÖĞRETİM PROGRAMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Historical Process and Comparison of Curriculums of Religious Music Education in İmam-Hatip High Schools

Muhammet SEVİNÇ

Arş. Gör.

Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Türk Din Musikisi Anabilim Dalı, msevinc@ankara.edu.tr

Öz

Türkiye’de dinî müzikî eğitimi verilen örgün eğitim kurumlarından birisi MEB bünyesindeki imam-hatip liseleridir. Bir din görevlisinin meslek hayatında ihtiyaç duyacağı en önemli yeterliliklerden olan dinî müzikî formlarını güzel icra edebilme ve eğitimi ses, dinî müzikî dersi ile kazandırılmaya çalışılmaktadır. İmam-hatip liselerinde ilk defa seçmeli olarak 1985 yılında okutulmaya başlanan bu ders, içerik açısından dinî müzikî ile ilgili hemen hemen bütün konuları kapsamadığı hâlde dersin seçmeli olması, süre yetersizliği, nitelikli öğretmen ve materyal eksikliği gibi sebeplerden dolayı öğretim programının uygulanmasında çeşitli sıkıntılar ortaya çıkmıştır.

Değişen eğitim politikaları çerçevesinde 2003 yılından itibaren MEB tarafından tüm derslerin öğretim programları yapılandırmacı yaklaşıma göre ilkokullardan başlayarak tedrici bir şekilde yenilenmiş; bu çerçevede 2014 yılında, 1985’ten beri uygulanmakta olan dinî müzikî öğretim programı yürürlükten kaldırılmış ve yapılandırmacı yaklaşım esas alınarak hazırlanan yeni öğretim programı yürürlüğe konulmuştur.

Çalışmamızda yaklaşık yüz yıllık bir geçmişi olan imam-hatip liselerinde okutulan dinî müzikî dersinin tarihsel süreci incelenmiş, ardından derse ait eski ve yeni öğretim programları çeşitli yönleriyle mukayese edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada incelenen dinî müzikî öğretim programı dokümanları betimsel içerik analizine tabi tutularak, programların eski ve yeni şekillerinin hazırlanmasında benimsenen eğitim yaklaşımları, imam-hatip liselerinin haftalık ders çizelgelerinde dinî müzikî dersine ayrılan süre, bu dersin amaçları, kazanımları, programların içerikleri, dersin işlenişinde ortaya çıkabilecek temel problemler değerlendirilmiş ve çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Müzik, dinî müzikî, Türk din müzikîsi, cami müzikîsi, imam hatip lisesi, öğretim programı

Abstract

One of the formal education institutions that gave religious music education in Turkey is imam-hatip Schools in Ministry of Education. The most important qualifications – to be able to perform well the religious music forms and an educated – that a religious officer would need in his Professional life are tried to be acquired through religious music lessons. This course, which was started as an elective course in 1985 in the imam-hatip schools, covered almost all subjects related to religious music icontent. However, various difficulties arose in the implementation of the curriculum due to reasons such as elective courses, lack of time, qualified teachers and lack of materials.

Since 2003, under the changing educational policies of MEB the curriculum of all courses began to be renewed gradually, starting from primary schools, according to the constructivist approach. In this context, in 2014, since 1985, the applied religious music education curriculum was abolished and a new curriculum based on the constructivist approach was put into effect.

In our study, the historical process of the religious music course taught in the imam preachers, which is about a hundred years old, was examined and then the old and new curricula of the course were tried to be compared in various aspects. In the study, the religious music education programs are subjected to content analysis method. After analyzing the educational approaches adopted in the preparation of the old and new forms of the religious music education programs, basic problems that may arise in the course of the lessons are assessed in terms of the purpose of this course, and lastly, the solution proposal has been expressed.

Key Words: Music, religious music, mosque music, imam iatip high schools, curriculum

KAYNAKÇA

Sevinç, Muhammet, "İmam Hatip Liselerinde Dinî Müzikî Eğitiminin Tarihsel Süreci Ve Öğretim Programlarının Karşılaştırılması", *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [BOZİFDER]*, 11, 11 (2017/11) ss. 153-184. **Makale Geliş T:** 08/05/2017, **Kabul T:** 30/05/2017.

Giriş

Dinî mûsikî, İslamiyet sonrası Müslüman toplumun inançları çerçevesinde şekillenen dini ve içtimai birtakım ritüellerin, insanoğlunun evrensel dili kabul edebileceğimiz mûsikî sanatıyla da bütünleşmesi neticesinde, öncelikle mabetlerde, ardından da tasavvufî düşünce- nin bir ürünü olarak tekkelerde görülmeye başlanmış bir mûsikî türüdür. Dinin toplum hayatındaki önemine paralel olarak dinî mûsikînin de toplum hayatında önemli bir yeri olduğu düşünülebilir. Nitekim günde beş vakit minarelerden duyulan ezan nağmeleri, camilerde ibadet esnasında icra edilen Kur'ân kıraati, müezzinlik uygulamaları, doğum, ölüm, düğün ve sünnet gibi merasimlerde okunan mevlid, ilâhî, salâ vb. icralar birer dinî mûsikî formudur.¹ Din görevlilerinin, bu dinî mûsikî formlarını icra etme noktasındaki kabiliyetleri çoğu zaman toplum nezdinde ilmi yeterliliklerinin önüne geçebilmektedir. Bu bakımdan din hizmetleri vermekle vazifeli din görevlilerinin toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilmeleri açısından, imam-hatip liselerinde verilen temel dinî mûsikî eğitimi de önem arz etmektedir.

Çalışmamız, imam-hatip liselerinde dinî mûsikî eğitiminin tarihsel sürecinin yanı sıra, 1985 yılından itibaren uygulanan ve 2014 yılında yenilenen dinî mûsikî dersi öğretim programlarının ve programlarla ilgili diğer belgelerin incelenmesi, karşılaştırılması ve değerlendirilmesi ile sınırlı olacaktır. Çalışmada incelenen dinî mûsikî öğretim programı dokümanları betimsel içerik analizi ile incelenerek, programların eski ve yeni şekillerinin hazırlanmasında temel alınan eğitim yaklaşımları, imam-hatip liseleri haftalık ders çizelgelerinde dinî mûsikî dersine ayrılan süre, dersin amaçları, kazanımları, programların içeriği ve uygulamada ortaya çıkabilecek temel problemler değerlendirilip çözüm önerileri sunulacaktır.

2014 yılında yenilenen dinî mûsikî öğretim programının okullarda uygulanmaya başlanmasının üzerinden henüz birkaç yıl geçmiştir. Programın ülke çapında tam anlamıyla uygulanması belirli bir süre ge-

¹ Dini mûsikî formları ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Fatih Koça, *İslam Tarihi ve Medeniyetinde Salâlar ve Salavatlar*, Doktora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi SBE, Sivas 2013; Mehmet Tıraşçı, *İlahiyat Fakülteleri İçin Dini Mûsikî Ders Notları*, Dört Mevsim Kitap Yay., İstanbul 2015.

rektirdiğinden, programdan beklenen değişikliklerin gerçekleşip gerçekleşmediği, öğrenci ve öğretmenlerin ve konuyla ilgili farklı kesimlerin program hakkındaki algı, tutum ve görüşleri çalışmamızın kapsamı dışında bırakılmıştır.

İmam-Hatip Liselerinde Dinî mûsikî Eğitiminin Tarihsel Süreci

Klasik Türk mûsikîsi eğitiminde olduğu gibi dinî mûsikî eğitimi de; asırlar boyu, çoğunlukla *meşk*² adı verilen ve hocadan talebeye öğretilen taklit-takrir ve hafızaya alma esasına dayanan bir metot ile gerçekleştirilmiştir.

Osmanlı döneminde, başlıca camilerde, Mevlevihanelerde, diğer tekkelerde ve özel mûsikî cemiyetlerinde meşk sistemine dayalı olarak verilen dinî mûsikî eğitiminin yanı sıra, Osmanlı Sarayı bünyesinde Sultan II. Murad (1421-1444, 1446-1451) devrinde temelleri atılan ve Sultan II. Mehmed (1444-1446, 1451-1481) döneminde kurumsal bir yapı kazanarak üniversite mahiyetinde işlev gören *Enderun Mektebindeki Meşkhâne* adı verilen odalarda, dönemin meşhur mûsikî üstatları tarafından öğrencilere hem klasik hem de dinî mûsikî dersleri verilmiştir.³ Yine *Sıbyan Mekteplerinde* okutulan dersler içerisinde resmi olarak mûsikî dersi olmamakla beraber talebelere dinî mûsikî eğitimi yaptırıldığı bilinmektedir.⁴ XIX. asırda hızlanan batılılaşma hamleleri neticesinde kaldırılan *Mehtherhânenin* yerine, 1826'da askeri bandoya eleman yetiştirmek için kurulan ve Batı mûsikîsi eğitimini temel alan *Mûsika-i Hümayunun* programında ise dinî mûsikî eğitimine yer verilmemiştir.⁵ Osmanlı Devleti'nde ilk defa resmi bir öğretim programı esas alınarak sistemli bir şekilde yalnızca mûsikî eğitimi verilmesi, Maarif-i Umûmiye Nezâreti tarafından 1 Ocak 1917 tarihinde kuru-

² Mûsikîde meşk sistemi ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Cem Behar, *Aşk Olmayınca Meşk Olmaz*, Alfa Yay., İstanbul 1998; Cem Behar, *Zaman Mekân Müzik: Klasik Türk Mûsikîsinde Eğitim (Meşk), İcra ve Aktarım*, Alfa Yay., İstanbul 1998.

³ Enderun'da mûsikî eğitimi ile ilgili bkz. Erhan Özden, *Osmanlı Maarifinde Mûsikî*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 2013. s. 22.

⁴ Özden, *Osmanlı Maarifinde Mûsikî*, s. 67.

⁵ Detaylı bilgi için bkz. Hikmet Toker- Erhan Özden, "Osmanlı Devletinde Müzik Eğitimi Veren Önemli Kurumlar", *Rast Müzikoloji Dergisi*, cilt: 1, sayı: 2, 2013, s. 116.

lan *Darülelhan* adlı ilk resmi mûsikî okulu ile başlamıştır.⁶ Okulun yönetmeliğini Yusuf Ziya Paşa başkanlığındaki Mûsikî Encümeni hazırlamıştır. Darülelhanda öğrenim süresi bir yıl hazırlıkla beraber toplam beş yıl olarak belirlenmiştir. Mûsikî nazariyatından ses eğitimine, çalgı eğitiminden nota eğitimine, mûsikî tarihinden repertuara kadar mûsikî ile ilgili birçok konuyu içeren öğretim programı incelendiğinde I. II. ve III. sınıfta *İlahiyat ve Âyin-i Şerif* başlığı ile dinî mûsikî eğitimine sınırlı da olsa programda yer verildiği görülmektedir.⁷ Darülelhan I. Dünya Savaşı'nın sürdüğü yıllarında kurulması ve Osmanlı Devleti'nin de savaştan mağlup olarak ayrılması dolayısıyla sınırlı imkânlarla kısa bir süre faaliyet gösterebilmiştir. Cumhuriyet dönemi ile 1923'te tekrar açılan okulun öğretim programı ve yönetmeliği değiştirilmiş, bünyesine Batı müziği bölümü de eklenmiştir.⁸ Bu dönemde okulun Şark mûsikîsi bölümü öğretim programından dinî mûsikî dersleri kaldırılmış, sadece dinî mûsikî eserlerinin tespit ve notaya alınması konusunda çalışmalar yapılmıştır. Talim ve Terbiye Dairesi Sanayi-i Nefise Encümeninin 9 Aralık 1926 tarih ve 176 numaralı kararı ile, Maarif Vekâletinden 22.01.1927 tarihinde İstanbul Şehremaneti'ne gönderilen yeni talimatname ve öğretim programına istinaden, Darülelhanın Türk mûsikî bölümü kapatılarak Türk mûsikîsi eğitimi de yasaklanmıştır.⁹

Cumhuriyet döneminde yeniden yapılandırılan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilkokullar, ortaokullar, liseler ve güzel sanatlar liselerinde okutulan müzik dersi müfredatı, Batı müziği eğitimi üzerine kurulmuş olduğundan, bu okullarda kuruluşundan bugüne dinî mûsikî eğitiminin verilmesinden bahsetmek mümkün değildir. Yine 2011 yılında açılan Yıldırım Bayezid Üniversitesi Türk Mûsikîsi Devlet Konservatuvarı istisna tutulursa, lisans ve lisansüstü derecesinde müzik eğitimi veren konservatuvarlar,

⁶ Okulun açılması ile ilgili Mûsikî Encümeninin hazırladığı yönetmelik ve program 6 Aralık 1916'da Sultan Reşad'ın onayı ve Meclisi Vükelânın 1 Ocak 1917 tarihli kararı ile kabul edilmiştir. Bu yönetmelik "Mûsikî Encümeni ve Darülelhan Talimatnamesi ile Darülelhan Programı" başlığıyla dönemin resmi gazetesi olan, 21 Rebiulevvel 1335 (2 Kanunisanı 1332) tarihli ve 2764 sayılı *Takvim-i Vakâyi*'de yayımlanmıştır.

⁷ Detaylı bilgi için bkz. Muhammet Sevinç, *Darülelhan Tarihçesi*, Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara 2004, s.45-47.

⁸ *Vatan Gazetesi*, İstanbul 31 Temmuz 1339 (1923).

⁹ Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi*, Osman Bey Matbaası, İstanbul 1939, IV, s. 1316.

güzel sanatlar fakültelerinin müzik bölümleri ile eğitim fakültelerinin müzik öğretmenliği bölümlerinde de dinî mûsikî eğitimine yer verilmemiştir. Cumhuriyet tarihi boyunca dinî mûsikî eğitimi verilen örgün eğitim kurumları, ilahiyat fakülteleri ve imam-hatip liseleri olmuştur.

Özellikle Cumhuriyet dönemi ile birlikte din eğitimi ile ilgili tartışmalar çerçevesinde sürekli gündemde kalan ve günümüzde de halen siyasi-ideolojik tartışmaların odağı olmaya devam eden imam-hatip liselerinin tarihi, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ortaya çıkan ihtiyaç üzerine 1913 yılında imam ve hatip yetiştirmek üzere İstanbul'da açılan "Medresetü'l- Eimme ve'l- Hutebâ" adlı okulla başlatılabilir.¹⁰ Açılan bu okulun, "Eimme ve Hutebâ" adlı imam-hatip yetiştiren kısmı ile "Ezan ve İlahi" adlı müezzin yetiştiren kısmı olmak üzere kendi içinde iki bölümü vardı. Okulun özellikle "Ezan ve İlahi" bölümü ders programı incelendiğinde, "Kur'ân-ı Kerîm Nazariyatı", "Kur'ân-ı Kerîm Tatbikatı", "Ezan ve İlahi Nazariyatı" ile "Ezan ve İlahi Tatbikatı" adları altında yoğun bir dinî mûsikî eğitimi verildiği anlaşılmaktadır.¹¹ "Eimme ve Hutebâ" adlı okul 1919 yılında "Medresetü'l- İrşad" adını alarak 1924 yılına kadar faaliyetlerine devam etmiştir.¹² 1924 yılında Türkiye'de Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulü ile eğitim ve öğretimde yeni bir dönem başlamıştır. Batı örnek alınarak oluşturulan milli eğitim sistemi ile birlikte ilk-orta ve yükseköğretim kurumları yeniden düzenlenmiştir. Bu süreç içerisinde din eğitimi ile ilgili de birçok yeni düzenlemeye gidilmiştir. 3 Mart 1340 (1924) günü TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilen 430 Numaralı "*Tevhid-i Tedrisat Kanunu*"¹³ ile asırlar boyunca topluma din ve ahlak eğitimi verilen başta medreseler ve diğer resmi okullar kapatılmış, yerine yeni isimlerle yeni eğitim kurumları oluşturulmuştur. Bu Kanun'un kabulünün ardından aşamalı olarak tüm eğitim kurumlarından din dersleri çıkarılmıştır.¹⁴ Yine 30 Kasım 1925 tarihinde kabul edilip 13 Aralık 1925 tarihli Resmi Gazete'de¹⁵ yayımlanarak yürürlüğe giren 677 sayılı Ka-

¹⁰ Mustafa Öcal, *100. Yılında İmam-Hatip Liseleri*, Ensar Yay., İstanbul 2013, s. 10.

¹¹ Bkz. Öcal, *100. Yılında İmam-Hatip Liseleri*, s. 11.

¹² Nahid Dinçer, *İmam-Hatip Okulları Meselesi*, Şule Yay., İstanbul 1998, s. 43.

¹³ "Tevhid-i Tedrisat Kanunu", *Resmî Gazete*, sayı: 63, 6 Mart 1340 (1924).

¹⁴ Bkz. Mustafa Öcal, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: 7, sayı: 7, Bursa 1998, s. 244.

¹⁵ "Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanla-

nun ile Osmanlı döneminde asırlar boyu hem tasavvuf eğitimin hem de dinî mûsikî eğitiminin bilhassa meşk sistemi ile gerçekleştirildiği önemli sosyal-dini kurumlardan olan başta Mevlevihaneler olmak üzere tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla, bu kurumlar eliyle yürütülen dinî mûsikî eğitimi de kanaatimizce büyük yara almıştır.

Medreselerin, tekke ve zaviyelerin kapatılması, resmi devlet okullarından da din derslerinin kaldırılması neticesinde ortaya çıkan boşluğu bir nebze olsun kapatma düşüncesiyle 1924 yılında İstanbul Darülfünunda bir ilahiyat fakültesi kurulmuş, ancak 1934 yılında bu fakülte de kapatılmıştır. Hem kurulan bu ilk ilahiyat fakültesine öğrenci yetiştirmek, hem de imam-hatip yetiştirmek için 1924 yılında ülkenin değişik yerlerinde toplam 29 “imam-hatip mektebi” kurulmuştur.¹⁶ Açılan bu okullarda okutulan derslerden bazıları şunlardır:

“*Kur’ân-ı Kerîm, Tefsir, Hadis, İlm-i Tevhid, Coğrafya, Hesap, Matematik, Hayvanât, Nebâtat, Din Dersleri, Mûsikî (Ğına), Ruhîyat, Ahlâk, Türkçe, Fizik ve Kimya, Mâlumât-ı Hıfzıssıhha, Yazı, Beden Eğitimi, Türk Edebiyatı, Hitabet, Arapça ve Tarih.*”¹⁷

Bu ilk imam-hatip mekteplerindeki ders programı incelendiğinde, bu okullarda mûsikî (ğınâ) dersi okutulsa da dinî mûsikî dersine yer verilmemiştir. ÖNDER’in¹⁸ resmi internet sitesinde yer alan bilgilere göre, açıldıktan kısa süre sonra bu okulların sayısı her yıl biraz kırılarak iki yıl içinde 20’ye, 1926-1927 yılında ise Kütahya ve İstanbul dışındaki okullar kapatılarak 2’ye kadar düşürülmüş, 1931-1932 ders yılında ise bunların da faaliyetlerine son verilerek, imam-hatip mektepleri tamamen kapatılmıştır.¹⁹

1931-1948 yılları arası, Türkiye’de topluma din eğitimi veren hiçbir kurumun olmadığı bir dönem olarak tarihe geçmiştir. Camilerde görev yapacak din görevlisi bulunamayışı neticesinde halktan gelen yoğun baskı sonucu 21 Mayıs 1948 tarihinde, Türkiye genelinde on ay süreyle eğitim verecek 10 tane imam-hatip yetiştirme kursu açılmıştır. Sembolik olarak açılan bu kurslar birkaç yıl içerisinde yine kapanmıştır.²⁰

rın Men ve İlğasına Dair Kanun”, *Resmî Gazete*, 13 Aralık 1925, sayı: 243.

¹⁶ Öcal, *100. Yılında İmam-Hatip Liseleri*, s. 57.

¹⁷ Öcal, *100. Yılında İmam-Hatip Liseleri*, s. 57.

¹⁸ ÖNDER: İmam-Hatip Lisesi Mezunları Derneği.

¹⁹ “İmam-Hatip Tarihi”, <http://www.onder.org.tr/imam-hatip-tarihi>, (01.05.2015).

²⁰ “İmam-Hatip Tarihi”, <http://www.imamhatipokullari.org/tarihce.html>, (02.05.2015).

1950'de çok partili hayata geçiş sonrası yeni bir dönem başlamış, 17 Ekim 1951 tarihinde dönemin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'nin onayı ile yürürlüğe giren imam-hatip okullarının açılışına dair kararnameye göre, yedi ilde birer tane imam-hatip okulu açılmıştır.²¹ İmam-hatip okullarının ilk mezunlarını verdiği 1954-1955 yılında lise bölümü de açılmış, böylece 4+3 yıllık bir orta öğretim kurumu hâline gelmiştir.²² Açılan imam-hatip okullarının 1951-1971 yılları arasında uygulanan müfredata göre bu okullarda hem genel kültür dersleri, hem de din dersleri okutulmasına karşın programında yer alan müzik derslerinde diğer okullarda okutulan genel müzik müfredatı uygulandığı, müfredatta dinî mûsikî programına yer verilmediği görülmektedir.²³ 15 Nisan 1973'te kabul edilen Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 32. maddesi gereği imam-hatip okullarının adı, imam-hatip lisesi şeklinde değiştirilmiştir. 1978 yılında ise, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından imam-hatip liseleri müfredat programı yenilenerek yayımlanmıştır. Yayımlanan müfredat programında ortaokul-lise bölümleri haftalık ders çizelgeleri ve okutulacak derslerin müfredat programları hakkında açıklamalara yer verilmiştir. Ortaokul ve lise bölümlerinde okutulan meslek dersleri arasında dinî mûsikî dersi bulunmamakta, ders programında yer alan müzik dersi ile ilgili açıklamada ise bu okullarda da diğer okullarda okutulan müzik dersi programının uygulanacağı talimatı yer almaktadır.²⁴

1978 yılından sonra da imam-hatip liselerinin yönetmeliği çeşitli dönemlerde bazı değişikliklere uğramış, buna bağlı olarak, haftalık ders saatlerinde, okutulan dersler ve öğretim programlarında zaman zaman değişiklikler yapılmışsa da, okutulan meslek dersleri açısından önemli bir değişikliğe gidilmemiştir. Örneğin 1984 yılında Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü tarafından uygulanmaya başlanan imam-hatip liseleri öğretim programlarına bakıldığında, dinî mûsikî dersine yer verilmediği anlaşılmaktadır.²⁵

1985 yılında imam-hatip liselerinin programında dinî mûsikî eğiti-

²¹ İmam-Hatip okullarının açılış kararnamesi için bkz. Öcal, *Medresetü'l-Eimme ve'l-Hutebâ'dan İmam-Hatip Liseleri'ne*, Önder Yay., İstanbul 2011, s. 103.

²² Öcal, *Medresetü'l-Eimme ve'l-Hutebâ'dan İmam-Hatip Liseleri'ne*, s. 103.

²³ 1951-1971 yılları arasında imam-hatip okullarında uygulanan haftalık ders programı için bkz. Öcal, *100. Yılında İmam Hatip Liseleri*, s. 115-118.

²⁴ *İmam-Hatip Liseleri Müfredat Programı*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1978, s. 31.

²⁵ *İmam-Hatip Liseleri Öğretim Programları*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1985, s. 28-29.

mi açısından önemli bir gelişme yaşanmış ve dinî mûsikî dersi ilk defa seçmeli ders olarak programa eklenmiştir.²⁶

1985 Tarihli Dinî mûsikî Öğretim Programı

İmam-hatip liselerinin açıldığı ilk günden bugüne okutulan derslere baktığımızda, bu okulların hem genel kültür dersleri hem de meslek dersleri adı altında bazı dini derslerin eğitimini verdiği görülmektedir. Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre;

*“İmam-hatip liseleri imamlık, hatiplik ve Kur’ân kursu öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek üzere Milli Eğitim Bakanlığı’na açılan orta öğretim sistemi içinde hem mesleğe, hem yükseköğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumlarıdır.”*²⁷

Bu tanımın gereği olarak imam-hatip liselerinde genel kültür derslerinin yanı sıra Kur’ân-ı Kerîm, Arapça, Temel Dini Bilgiler, Fıkıh, Hadis, Siyer, Akait, Kelam, Dinler Tarihi, Tefsir, Hitabet, İslam Tarihi gibi meslek dersleri zorunlu dersler olarak okutulmasına rağmen, belki de bir din görevlisinin mesleğini icra ederken ihtiyaç duyacağı becerileri kazanmasını sağlayacak en önemli derslerden olan dinî mûsikî dersi, yüz yıllık imam-hatip lisesi tarihi boyunca ilk defa seçmeli olarak 1985 yılında, Talim Terbiye Kurulu’nun 30.09.1985 tarihli ve 196 sayılı kararı²⁸ ile kabul edilmiş, 4.11.1985 tarihli ve 2198 sayılı Tebliğler Dergisi’nde²⁹ *“İmam-Hatip Liseleri Mesleğe Yönelik Seçmeli Dersler Dinî mûsikî Dersi Programı”* adı altında yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu program 2014 yılında yenilenene kadar 28 sene yürürlükte kalmıştır.

Dinî mûsikî dersi de diğer derslerde olduğu gibi, dersin genel ve özel amaçlarına yönelik önceden hazırlanmış belirli bir öğretim programı çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Öğretim programının günümüzdeki tanımlarından birisi şöyledir: *“Öğretim programı, okul ya da*

²⁶ MEB Tebliğler Dergisi, Milli Eğitim Basımevi, 4.11.1985, cilt: 48, sayı: 2198, Ankara 1985.

²⁷ “Milli Eğitim Temel Kanunu”, *Resmî Gazete*, sayı: 14574, 24 Haziran 1973.

²⁸ Talim Terbiye Kurulu, <http://ttkb.meb.gov.tr/www/gecmisten-gunumuze-kurul-kararlari/icerik/152>, (02.05.2015).

²⁹ “İmam-Hatip Liseleri Mesleğe Yönelik Seçmeli Dersler Dinî Mûsikî Dersi Programı”, *MEB Tebliğler Dergisi*, cilt: 48, sayı: 2198, Kasım 1985, s. 452-453; <http://tebligler.meb.gov.tr/index.php/tuem-sayilar/viewcategory/49-1985>.

*okul dışında bireye kazandırılması planlanan bir dersin çeşitli sınıflarda öğretimiyle ilgili tüm etkinlikleri kapsayan yaşantılar düzeneğidir.*³⁰

1985 tarihli dinî mûsikî öğretim programı, yukarıda verilen tanıma uygun olarak günümüzde hazırlanan yapılandırmacı öğretim programları gibi detaylı bir program olmaktan çok, yayımlandığı dönemin özelliklerini yansıtan bir şekilde, dersin genel amaçları, dersi işlerken öğretmenin dikkat etmesi gereken en temel hususlar, her sınıfa ait amaçlar, ünite başlıkları ve ünite alt başlıklarından ibarettir.

Programa göre dinî mûsikî öğretiminin genel amaçları şöyle ifade edilmiştir: “İmam-hatip liselerinde öğrenciye, Türk Milli Eğitiminin genel amaç ve ilkelerine uygun olarak, Dinî mûsikînin insan hayatındaki önemi, zengin kültür mirasımız içinde mevcut cami, tasavvuf vb. mûsikî çeşitlerinin korunması ve yaşatılmasının şuurunda olarak; ezan, kamet, Kur’ân-ı Kerîm tilaveti vb. gibi cami hizmetlerinde özellik arz eden konularda öğrencileri bilgili kılmak, onların bu hususlardaki kabiliyetlerini geliştirmek.”³¹ Dersin genel amaçlarına baktığımızda da özellikle din görevlisi yetiştirmekle görevli bu okulların amacına uygun olarak, öğrencilerin daha çok cami mûsikîsi konularında yetiştirilmelerinin hedeflendiği görülmektedir. Ayrıca her sınıfa ait ünitelerden önce, o sınıfa ait amaçlara da yer verilmiştir.

Yayımlanan programda ayrıca “Açıklamalar” başlığı altında, “Dinî mûsikî derslerinde müziğin insan ruhundaki yeri, Türk mûsikîsinin ve dinî mûsikînin özellikleri ve çeşitleri, notalar, makamlar, müzik aletleri, usûller ile Türk din mûsikîsinin geçirdiği dönemler ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.”³² şeklinde bir açıklama yapılmış ve konulara ait eğitim-öğretim faaliyetleri düzenlenirken dikkat edilmesi gereken hususlar yedi madde hâlinde belirtilmiştir. Bu hususlar şöyledir:

1. Öğrencinin nazari bilgilerle birlikte uygulamaya yöneltilmesi esas alınmalıdır.
2. Programların son ünitelerinde yer alan solfej parçaları ve metinleri, o zamana kadar öğretilen bilgilerle uygulamaya konulmalıdır.

³⁰ Özcan Demirel, *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*, PegemA Yay., Ankara 2006, s. 38.

³¹ *MEB Tebliğler Dergisi*, Milli Eğitim Basımevi, cilt: 48, sayı:2198, Kasım 1985, s. 452.

³² *MEB Tebliğler Dergisi*, s. 452.

3. Öğrencilere öncelikle öğrenilmesi kolay dini eserler seçilerek okutulmalıdır.

4. Cami müsikî çeşitleri öğrencilere uygulamalı olarak gösterilmeli ve öğrencilere de tekrar ettirilmelidir.

5. Konular öğrencilere verilirken öğrencilerin seviyeleri göz önünde bulundurulmalıdır.

6. Türk din müsikîsine hizmet etmiş bestekârlar, hayatları, şahsiyetleri ve eserleri ile tanıtılmalıdır.

7. Öğrencilere kulak ve gırtlak terbiyesi ve müsikî kabiliyetlerini olgunlaştırmak için teyp ve benzeri müsikî aletlerinden istifade edilmelidir.³³

Bu açıklanan maddeler ışığında derse girecek öğretmenin, dersle ilgili nazari bir takım bilgilerin yanı sıra uygulamaya daha çok ağırlık vermesi istenmektedir. Ayrıca dersi işlerken amaçlara ulaşmada öğretmene rehberlik etmek istenmektedir.

Programda öğrencilere yönelik hedef-davranışlara, ya da kazanımlara yer verilmemiş, sadece her sınıf için programın amaçları belirtilmiştir.

IX. sınıfların programında 3 ünite ve 25 ünite alt başlığı yer alırken, X. sınıfların programında 5 ünite ve 25 alt başlık bulunmaktadır. XI. sınıflarda 4 ünite ve 20 alt başlık, XII. sınıflarda ise 6 ünite ve 34 alt başlık yer almaktadır.

Tablo-1 1985 Tarihli Dinî müsikî Öğretim Programı Amaçları ³⁴
IX. Sınıf Amaçları
<ol style="list-style-type: none"> 1. Müsikî ve dinî müsikî hakkında bilgi edinmek. 2. Türk müsikîsi hakkında bilgi edinmek. 3. Cami müsikîsini tanıyıp çeşitleri hakkında bilgi sahibi olmak. 4. Ezan, kamet vb. cami hizmetlerinde özellik arz eden konularda maharet kazanmak.
X. Sınıf Amaçları
<ol style="list-style-type: none"> 1. Cami ve tasavvuf (tekke) müsikîsi ortak formları hakkında bilgi edinmek. 2. Tasavvuf müsikîsi hakkında bilgi edinmek. 3. Türk din müsikîsinde en fazla kullanılan makamları kavramak. 5. 4-8 zamanlı usulleri kavramak. 6. Basit solfej çalışmalarını yaparak öğrencilerin müsikîye intibaklarını sağlamak.

³³ MEB Tebliğler Dergisi, s. 452.

³⁴ MEB Tebliğler Dergisi, s. 452-453.

XI. Sınıf Amaçları
<ol style="list-style-type: none"> 1. Dinî mûsikînin bölümlerinden olan cami mûsikîsinin çeşitlerini uygulamalı olarak kavramak. 2. Türk din mûsikîsinde belli başlı makamları kavramak. 3. Türk din mûsikîsinde kullanılan 8-15 zamanlı usulleri kavramak. 4. Türk saz mûsikîsi formlarını kavramak. 5. Basit solfej çalışmaları yaparak öğrencilerin mûsikîye intibakını sağlamak.
XII. Sınıf Amaçları
<ol style="list-style-type: none"> 1. Din dışı mûsikîyi ve bölümlerini kavramak. 2. Din dışı mûsikînin formlarını kavramak. 3. 15-32 zamanlı usulleri kavramak. 4. Türk din mûsikîsi aletlerini kavramak. 5. Türk mûsikîsinin tarihçesini açıklamak. 6. Türk din mûsikîsi sahasında eser vermiş büyük bestekârları tanımak. 7. Solfej çalışmaları yaparak öğrencilerin mûsikîye intibakını sağlamak.

Tablo-2 1985 Tarihli Dinî mûsikî Öğretim Programı Ünite Başlıkları³⁵

IX. Sınıf Üniteler
<ol style="list-style-type: none"> 1. Ünite: Mûsikî ve Dinî mûsikî 2. Ünite: Türk Mûsikîsi Nazariyatı 3. Ünite: Cami Mûsikîsi
X. Sınıf Üniteler
<ol style="list-style-type: none"> 1. Ünite: Cami ve Tasavvuf (Tekke) Mûsikînde Ortak Formlar 2. Ünite: Tasavvuf Mûsikîsi 3. Ünite: Türk Din Mûsikîsinde En Fazla Kullanılan Makamlar 4. Ünite: Makamlar İle İlgili Terimler 5. Ünite: Usûl
XI. Sınıf Üniteler
<ol style="list-style-type: none"> 1. Ünite: Dinî mûsikî Çeşitlerinden Cami Mûsikîsi 2. Ünite: Türk Din Mûsikîsinde Makamlar 3. Ünite: Türk Din Mûsikîsinde Usûl 4. Ünite: Türk Saz Mûsikîsi Formları

³⁵ MEB Tebliğler Dergisi, s. 452-453.

XI. Sınıf Üniteler

1. Ünite: Din Dışı Mûsikînin Bölümleri
2. Ünite: Din Dışı Mûsikînin Formları
3. Ünite: Usûl
4. Ünite: Türk Dinî mûsikîsinde Kullanılmakta Olan Aletler
5. Ünite: Türk Mûsikîsi Tarihi
6. Ünite: Türk Mûsikîsi Sahasında Eser Vermiş Bestekârlar

IX. sınıfın programı incelendiğinde, bu dersi ilk defa alacak öğrencilere öncelikle mûsikînin ve dinî mûsikînin mahiyetinin kavratılmak istendiği, mûsikî nazariyatı hakkında temel bilgiler verilip, usullerden sadece basit usullerin öğretilmesiyle yetinildiği anlaşılmaktadır. Bu konuların kavratılmasından sonra dinî mûsikînin cami mûsikîsi formları ve bu formların öğretilmesi noktalarına yoğunlaşıldığı görülmektedir.

X. sınıfın programının, dersi IX. sınıfta alan öğrenciler için bir devam niteliğinde olduğu göze çarpmaktadır. Öğrencilerin cami mûsikîsini daha önce öğrenmiş oldukları kabul edilerek tekke mûsikîsi formlarının, cami ve tekkede ortak kullanılan formların öğretilmesinin ardından mûsikî nazariyatına girildiği görülmektedir. IX. sınıfta nazariyat ile ilgili temel kavramları öğrenmiş kabul edilen öğrencilere artık dörtlü-beşli-dizi-durak-güçlü-yeden gibi kavramlarla birlikte makam olgusunun daha detaylı olarak kavratılmasının ardından, ana makamlar başta olmak üzere çok kullanılan makamların tanıtılması amaçlandığı anlaşılmaktadır. Usûl konusunda ise IX. sınıfta görülen basit usullerin ardından X. sınıf programında 4-8 zamanlı küçük usullerin öğretilmesi hedeflenmektedir.

XI. sınıf programına baktığımızda, IX. sınıf programında yer alan cami mûsikîsi ünitesinin XI. sınıf programında yeniden yer aldığı görülmektedir. Ancak IX. sınıf programındaki cami mûsikîsi ünitesi alt başlıklarında 12 adet cami mûsikîsi formu yer alırken, XI. sınıf cami mûsikîsi ünitesi alt başlıklarında 7 adet cami mûsikî formu yer almaktadır. Bunun sebebi, IX. sınıf programında, cami mûsikî formlarının öğrencilere sadece tanıtılması amaçlanmıştır. Oysa XI. sınıfta yer alan ve programın hazırlandığı dönem itibarıyla hâlen camilerde uygulanan 7 adet cami mûsikîsi formunun uygulamalı olarak kavratılması istenmektedir. Yine XI. sınıfta mûsikî nazariyatı ile ilgili olarak basit makamlar

rın ardından çok kullanılan göçürülmüş makamların öğretilmesi, usûl konusunda ise X. sınıf programında öğretilen 4-8 zamanlı küçük usuller yeniden hatırlatılıp 8-15 zamanlı küçük usullerin kavratılması amaçlanmaktadır. XI. sınıf programında dikkat çeken bir diğer husus ise dinî mûsikî formlarının dışında Türk saz mûsikîsi formlarının da öğrencilere kavratılmak istenmesidir.

XII. sınıf programında dikkat çeken en önemli husus, ünite sayısının diğer sınıflardan fazla olmasıdır. Bu programda toplam 6 ünite yer almaktadır. Programın, bu dersi daha önceki sınıflarda aldığı varsayılan öğrenciler için hazırlanmış yoğun bir program olduğu gözlenmektedir. Öncelikle programda din dışı mûsikînin türleri ve bu türlere ait formlarının kavratılmasından sonra, daha önce XI. sınıfta gösterilen 8-15 zamanlı küçük usullerin tekrar edilmesinin ardından 15-32 zamanlı büyük usullerin öğretilmesine geçilmektedir. Türk din mûsikîsinde kullanılan enstrümanlar hakkında bilgi verildikten sonra Türk mûsikîsi tarihi öğrencilere kavratılmak istenmektedir. Son üniteye ise Türk mûsikîsinin önemli bestekârları tanıtılmaktadır. Burada yine dikkatimizi çeken bir konu, diğer sınıflarda son üniteye yer alan solfej çalışması ve örnek eser seslendirilmesine yer verilmemesidir.

1985 Tarihli Dinî mûsikî Programı ile İlgili Tespit ve Değerlendirmeler

- Dinî mûsikî programı dört yıla yayılarak imam-hatip lisesi öğrencilerine dinî mûsikî konusunda gerekli bilgileri ve uygulamaları kavrayacak bir şekilde ve kapsamlı olarak hazırlanmıştır.

- Programda nazari bilgilerin yanı sıra öğrencilerin meslek hayatlarında karşılık bulacakları uygulamaların ön plana çıkması önem arz etmektedir.

- Yine programın son ünitelerinde yer alan solfej çalışmaları ve örnek eser seslendirmeleri, teorik bilgilerin pratiğe dökülmesine imkân vermesi açısından olumlu görünmektedir.

- 1985 tarihli dinî mûsikî öğretim programının en önemli eksikliklerinden birisi, bir öğretim programının olmazsından olan “ölçme ve değerlendirme” bölümünün bulunmayışı ve öğretmenin bu konuda nasıl bir yol takip etmesi gerektiğine dair herhangi bir açıklamaya da yer verilmemesidir.

- Programın önemli eksiklerinden birisi de üniteler ile ilgili olarak öğrencilere yönelik hedef-davranışlara, ya da kazanımlara programda yer verilmemesidir.

- İlahiyat fakülteleri ve İslami ilimler fakültelerinin bir çoğunda genellikle bir dönem alınabilen dinî mûsikî dersinin, imam-hatip liselelerinde dört yıl boyunca toplam sekiz dönem alınabilecek şekilde hazırlanması oldukça önemlidir. Ancak dersin seçmeli olması ve kimi okullarda da seçimin öğrenciden ziyade okul idareleri tarafından gerçekleştirilmesinin, programın uygulanmasına yönelik önemli bir engel teşkil ettiği kanaatindeyiz.³⁶

- Programın uygulanmasındaki en büyük sorunlardan birisi de programa göre hazırlanmış ders kitaplarının yayımlanmaması olmuştur. Nitekim bu program 1985 yılında yürürlüğe girmesine rağmen, MEB tarafından dinî mûsikî dersinin onaylı ilk ders kitabı, 1996 yılında “Dinî mûsikî I-II-III” olarak hazırlanmış, sadece IX. sınıflar için “Dinî mûsikî I” kitabı yayımlanabilmiştir.³⁷ Diğer sınıflar için MEB onaylı herhangi bir kitap yayımlanmamıştır. Bu da, dersin işlenişi ve belirlenen amaçlara ulaşmada öğretmenleri zor durumda bırakmış ve uygulama birliği sağlanmasına engel olmuştur.

- Programda mûsikî nazariyatı ve usûl konularında, lise öğrencisi düzeyinin üzerinde konulara yer verilmiştir. (Örneğin, 15-32 zamanlı büyük usuller, geçürülmüş makamlar)

- Öncelikle 36 hafta süren bir eğitim-öğretim yılında haftada 2 saat (toplam 72 saat) olarak uygulanan bir sürede bu konuların öğrenciye kavratılması noktasında programların, özellikle XII. sınıf programının çok yoğun hazırlandığını görülmektedir. Dört yıla yayılarak dinî

³⁶ Yazar, 1996-2000 yılları arasında imam-hatip lisesinde öğrenci olduğu yıllarda dini mûsikî dersini bir dönem dahi alma imkânı bulamamıştır. Yine 2004-2014 yılları arasında meslek dersleri öğretmenleri olarak çeşitli imam-hatip liselerinde görev yaptığı dönemde de dini mûsikî derslerine girmesine rağmen okul idareleri tarafından belirlenen bazı sınıflar tarafından, yalnızca bir yıl dini mûsikî dersinin seçilebildiğine şahit olmuştur. Bunun yanı sıra ezanı güzel okuma, Kur’ân-ı Kerim’i güzel okuma yarışmaları, zümre toplantıları gibi çeşitli vesilelerle bir araya geldiği farklı il ve ilçelerde görev yapan İHL meslek dersleri öğretmenleri ile yaptığı görüşmelerde de bu hususta benzer değerlendirmelerin yapıldığını tespit etmiştir.

³⁷ Bkz. A. Ayhan Altınkuşlar-Nuri Özcan-Ruhi Kalender, *İmam-Hatip Liseleri İçin Dini Mûsikî I*, Kalem Yay., Ankara 1996.

mûsikî ile ilgili hemen hemen bütün konuları ihtiva eden böyle bir programın sadece bir sınıflık bölümünü dahi öğrenciye 2 saatlik bir derste uygulamanın zorluğunu, bu dersi vermiş bir öğretmen olarak ifade etmek yerinde olacaktır.

- İmam-hatip liselerinde 1985 yılında yürürlüğe giren dinî mûsikî dersi programı öğrencilerin IX. sınıftan XII. sınıfa kadar her yıl okuyacakları varsayılarak aşamalı olarak hazırlanmış ve 28 yıl süreyle 2014 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Geçen bu süre zarfında imam-hatip liselerinin haftalık ders çizelgeleri ve seçmeli ders çizelgeleri defalarca değişmesine rağmen, değişen koşullara uygun olarak dinî mûsikî dersinin uygulanması ve seçimi ile ilgili MEB tarafından herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Örneğin 2005 yılına ait haftalık ders çizelgesine ve seçmeli ders listesi ile ilgili açıklamalara baktığımızda IX. ve X. sınıflarda alınabilecek seçmeli dersler arasında dinî mûsikî dersi yer almamaktadır.³⁸ Bu dersin XI. ve XII. sınıflarda seçilebileceği belirtilmiş olmasına rağmen, IX. ve X. sınıfta dinî mûsikî dersi almamış ve XI. ya da XII. sınıfta ilk kez bu dersi seçecek öğrencilere hangi sınıf programının nasıl uygulanacağı ile ilgili herhangi bir düzenleme de yapılmamıştır.

- Yine 2009 yılından itibaren değişen haftalık ders çizelgelerinde yer alan seçmeli derslerle ilgili açıklamada, imam-hatip liselerinde IX. sınıflarda 2 saat, X-XI-XII. sınıflarda ise 1 saat (beden eğitimi, resim, müzik) zorunlu seçmeli ders grubundan “*Müzik dersi seçildiği takdirde dinî mûsikî programı okutulur.*”³⁹ denmesine rağmen her sınıf için haftada 2 saat okutulacak şekilde hazırlanan dinî mûsikî programının bu öğrencilere 1 saat olarak nasıl uygulanacağına dair de herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

2014 Yılında Yenilenen Dinî mûsikî Dersi Öğretim Programı

Türk milli eğitim sisteminde özellikle 2003 yılından itibaren, değişen anlayışın bir sonucu olarak, kademeli şekilde ilköğretimden başlanarak ortaöğretim ders programları yapılandırmacı anlayışa göre yeniden düzenlenmeye başlanmıştır. Bu çerçevede birçok derse ait öğretim programı yenilenerek uygulamaya konulmuştur. Yapılandırmacılık yaklaşı-

³⁸ MEB Tebliğler Dergisi, Devlet Kitapları Döner Sermaye Müdürlüğü, cilt: 68, sayı: 2575, Ağustos 2005, s. 565.

³⁹ MEB Tebliğler Dergisi, cilt: 72, sayı: 2624, Eylül 2009, s. 560.

mına göre hazırlanan yeni öğretim programları öğrenmeyi öğrenmeye önem veren bir anlayışla, öğrencilerin tarihsel bilgilerini artırmanın yanı sıra, onları düşünmeye, araştırmaya, soru sorma ve sorgulama ile birbirleri ve öğretmenleriyle etkileşimde bulunmaya teşvik ederek, kavram, değer ve beceri öğrenimini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Birer önerme biçiminde yazılan kazanımlar, programda yer alan her bir üniteye ait konuları anlamlı ve tutarlı bölümler hâlinde sunmak üzere tasarlanmıştır.⁴⁰

İlk defa 1985 yılında hazırlanarak uygulamaya konulan ve yaklaşık 28 yıl yürürlükte kalan dinî mûsikî öğretim programı, değişen eğitim felsefesinin bir tezahürü olarak 2014 yılında yenilenmiştir. Yeni program MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmış ve Talim Terbiye Kurulunun 07.05.2014 tarihli ve 37 sayılı kararı⁴¹ ile kabul edilip, 2682 sayılı Temmuz 2014 Tebliğler Dergisinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.⁴²

2014 tarihli dinî mûsikî programına baktığımızda, ilk olarak bir giriş bölümü yer almakta ve bu bölümde dinî mûsikî hakkında temel bilgilere ve imam-hatip lisesi öğrencilerine bu dersin okutulmasının önemine dair bilgilere yer verilmektedir. Giriş bölümünün ardından eski programda olduğu gibi, dersin genel amaçları ile programın uygulanmasına ilişkin ilke ve açıklamalara yer verilmiştir. Daha sonra ölçme ve değerlendirme ile ilgili hususlara ilişkin açıklamalar bulunmaktadır. Bu bölümden sonra programda yer alan her bir ünitenin kazanım sayıları ve kaç saat sürede işleneceğini gösteren bilgiler bulunmaktadır. Ardından programa ait üniteler ve alt konuların yer aldığı bir tablonun ardından, her bir üniteye ait alt konular ve kazanımlar ile uygulamaya yönelik açıklamaların yer aldığı tablolar bulunmaktadır.

Yayımlanan öğretim programına göre, bu dersin genel amaçları dokuz madde hâlinde şöyle ifade edilmektedir:

⁴⁰ Erkan Dinç, “Eski ve Yeni Ortaöğretim Tarih Programının Amaç ve İçerik Özelliklerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, cilt: 11, sayı: 4, Güz 2011, s. 2139.

⁴¹ Bkz. Talim Terbiye Kurulu 07.05.2014 tarih ve 37 sayılı Dini Mûsikî Öğretim Programı kararı. <http://ttkb.meb.gov.tr/www/gecmisten-gunumuze-kurul-kararlari/icerik/152> (04.05.2015, 22.48).

⁴² *MEB Tebliğler Dergisi*, Devlet Kitapları Döner Sermaye Müdürlüğü, cilt: 77, sayı: 2682, Ankara 2014, s. 1167.

1. Müsîkî bilgisinin, Kur'ân-ı Kerîm'i güzel okumaya dair önemini ve gerekliliğini kavrar,
2. Müsîkînin tanımını, önemini ve gerekliliğini ayet ve hadislerle İslam dini içerisindeki yerini kavrar,
3. Günümüzde kullanılan ve unutulmuş dinî müsîkî formları hakkında bilgi edinir,
4. Müsîkînin tarihi süreci hakkında bilgi edinir,
5. İslam ülkelerindeki ilk müsîkîşinaslar, bestekârlar, güftekârlar ve eserleri hakkında bilgi sahibi olur,
6. Makamları tanıır ve Kur'ân üzerinde uygulamasını yapmayı öğrenir,
7. Dinî müsîkî makamlarına göre ilâhîler ve kamet okunuşları hakkında bilgi kazanır,
8. Temel müsîkî enstrümanlarını tanıır ve kullanım noktasında istekli olur,
9. Ritim sazları hakkında bilgi sahibi olur.⁴³

Dersin genel amaçlarını incelediğimizde, öğrencilerin başta dinî müsîkînin önemi ve gerekliliği, müsîkînin İslam dinine göre hükmü, makamların Kur'ân-ı Kerîm'e tatbiki, cami müsîkîsine ait formların uygulanması, müsîkî tarihi, müsîkî enstrümanları gibi dinî müsîkî konusunda mesleğe yönelik öğrencilerin donanımlı bir şekilde yetiştirilmelerinin hedeflendiği anlaşılmaktadır.

Programın uygulanmasına ilişkin ilke ve açıklamalar:

1. Dinî müsîkî dersinin ünitelerinin her birine bir "makam" ve "saz" konulu edilmiştir. Üniteler işlenirken bahsedilen sazlar tanıtılmalı ve makamın icrası gerçekleştirilmelidir.
2. Dinî müsîkî alanı; müsîkî kültürü, müsîkî algısı ve bilgilenme, dinleme, söyleme-çalma uygulama alanlarından oluşan bir alandır. Bu çerçevede öğretmen, her alana ilişkin öğrenciye yönelik etkinlikler yaptırmalı, her alana kazanımlar doğrultusunda eşit önem ve zaman vermelidir.
3. Öğretmen; öğrenme-öğretme sürecinde çevre özelliklerini, öğrenci grubunun ilgilerini, ihtiyaçlarını, beklentilerini, hazır bulunuşluk düzeylerini ve ön bilgilerini dikkate almalıdır.
4. Öğrencilerin ilgi ve kabiliyetlerine göre farklılık arz eden sınıflarda öğretmen, program uygulamalarında seviyeye göre çeşitlendirmeler yaparak tüm

⁴³ Dini Müsîkî Öğretim Programı, MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Ankara 2014, s. 3.

öğrencilerin kendi yetenek ve kapasitesine göre bir gelişim göstermesine olanak tanınmalıdır.

5. Ders içi ve dersler arası ilişkilendirmeler mutlaka yapılmalı, özellikle Kur'ân-ı Kerîm dersi ve öğretmeni ile koordineli bir şekilde ders içi ve ders dışı etkinlikler düzenlenmelidir.

6. Öğretmen, derse ilişkin konuları sevdirmeli; öğrencilerin besteci ve yorumcuların biyografilerini incelemelerini, konser etkinliklerine, okul içi ve okullar arası yapılan

yarışmalara katılmalarını ve görev almalarını teşvik etmelidir.

7. Uygulama örneği olan kazanımlarda mümkünse sınıfa uygulama için yetkin kişi davetleri yapılabilir.⁴⁴

Bu ilke ve açıklamalarla, istenilen kazanımların elde edilebilmesi için öğretmenlerin dersi işlerken dikkat etmeleri gereken önemli noktaların belirtilmesinin yanında, bu konuda öğretmenlere rehberlik edilme-ye çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Ölçme ve Değerlendirme

Ölçme ve değerlendirme, eğitim-öğretim sürecinin en önemli bölümlerinden birisidir. Öğretim programının genel amaçları, işlenen konulara ait kazanımların elde edilip edilmediği ölçme ve değerlendirme yaparak tespit edilir. Bu açıdan yeni programda ölçme değerlendirme başlığı altında dinî mûsikî dersinin ölçme ve değerlendirme aşamasında nelere dikkat edileceği ve uygulanacak ölçme- değerlendirme etkinlikleri beş madde hâlinde belirtilmiştir.⁴⁵ Ölçme ve değerlendirme ile ilgili hususlar incelendiğinde öğrenci merkezli ve yapılandırmacı yaklaşımla hazırlanan bir öğretim programının özelliklerini taşıdığı gözlemlenmektedir.

Yeni öğretim programında toplam beş ünite yer almaktadır. Bu ünitelerin işlenme süreleri ile kazanım sayıları ise aşağıdaki gibidir.

Tablo-3 Dinî mûsikî Öğretim Programı Üniteleri-Kazanım Sayıları-Süreleri

Üniteler	Kazanım Sayıları	Ders Saati
Mûsikî ve Dinî mûsikî	7	8
Mûsikîmizin Tarihi Seyri	7	6

⁴⁴ Dini Mûsikî Öğretim Programı, s. 3.

⁴⁵ Dini Mûsikî Öğretim Programı, s. 4.

Türk Müsîkîsi Nazariyatı	10	9
Cami Müsîkîsi	7	8
Tekke Müsîkîsi	7	5
Toplam	38	36

Yeni dinî müsîkî programında yer alan üniteler ve ünite konuları ise şöyledir:⁴⁶

Tablo-4 2014 tarihli Dinî müsîkî Programı Ünite ve Alt Başlıkları³

1.ÜNİTE	2.ÜNİTE	3.ÜNİTE	4.ÜNİTE	5.ÜNİTE
MÜSİKÎ VE DİNİ MÜSİKÎ	MÜSİKİMİZİN TARİHİ SEYRİ	TÜRK MÜSİKİSİ NAZARİYATI	CAMİ MÜSİKİSİ	TEKKE MÜSİKİSİ
1. Müsîkînin Tanımı 2. Müsîkînin Önemi 3. Müsîkînin Etki Alanları 4. İslam Dinindeki Müsîkînin Yeri 5. Bir Müsîkîşinas Tanıyalım: Ali Üfkî Bey 6. Rast Makamı 7. Sazların Tanıtımı: Ney	1. Hz. Peygamber ve Hulefâ-i Râşidîn Döneminde Müsîkî 2. İslam Ülkelerinde İlk Müsîkîşinaslardan Bazıları 3. Bir Müsîkîşinas Tanıyalım: Buhûrîzâde Mustafa İtrî Efendi 4. Segâh-Hüzzam Makamı 5. Sazların Tanıtımı: Ritim Sazlar	1. Temel Nota Bilgileri 1.1. Nota çeşitleri 1.2. Sus İşaretleri 2. Bona ve Solfej 3. Makam ve Dizin Kavramları 4. Usûl (ıka') Kavramı 5. Geleneksel Türk Müziğinde Meşk Geleneği 6. Bir Müsîkîşinas Tanıyalım: Hammamîzâde İsmail Dede 7. Uşşak-Hüseynî Makamı 8. Sazların Tanıtımı: Ud-Kanun	1. Cami Müsîkîsi Formları 2. Bir Müsîkîşinas Tanıyalım: Cınuçen Tanrıkorur 3. Hicaz Makamı 4. Sazların Tanıtımı: Kemenge	1. Tekke Müsîkîsi 2. Aylara Göre Müsîkî 3. Bir Müsîkîşinas Tanıyalım: Kâni Karaca 4. Saba-Acemaşiran Makamları 5. Sazların Tanıtımı: Tambur

“Müsîkî ve Dinî müsîkî” adlı I. üniteyi incelediğimizde, öncelikle 1985 tarihli IX. sınıf programının ilk ünitesi ile aynı ismi taşıdı-

⁴⁶ *Dini Müsîkî Öğretim Programı*, s. 6.

ğı görülmektedir. “Mûsikînin Tanımı”, “Mûsikînin Önemi” ile “Dinî mûsikînin İslam Dinindeki Yeri” alt başlıklarının da ortak olduğunu anlıyoruz. Ayrıca mûsikînin etki alanlarına da yer verilmiştir. Bu ünite de makam uygulaması olarak “Rast” makamı belirlenmiştir. Bakara 1-5 ayetlerin Rast makamında okuma çalışması, Rast ikinci ezanı, Rast kamet, Rast makamında örnek ilâhîlerin icrası ile öğrencilerin Rast makamını kavraması amaçlanmaktadır. I. Ünite de mûsikîşinaslardan Ali Ufki Bey’e, enstrüman tanıtımında ise “Ney” sazına yer verilmiştir. 7 adet konu başlığı ve 3 adet alt konu başlığı yer alan “Mûsikî ve Dinî mûsikî” ünitesine, programda yer alan 7 adet kazanım için 8 ders saati ayrılmıştır.

“Mûsikîmizin Tarihi Seyri” adlı II. üniteye baktığımızda ise 1985 tarihli programda XII. sınıflarda “Türk Mûsikîsi Tarihi” adıyla İslamiyet öncesinden günümüze mûsikî tarihi ile ilgili yer verilen konulardan bir kısmının yine bu ünite de yer aldığı görülmektedir. Ünite de dinî mûsikînin tarihi VII-XV. asırlar arasını kapsamakta, Hz. Peygamber ve Hulefâ-i Râşidîn dönemlerinde mûsikînin durumundan bahsedildikten sonra, İslam ülkelerindeki ilk mûsikîşinaslardan (Kindî, Farâbi, İbn Sinâ, Safiyyüdin el-Urmevî ve Abdülkâdir Merâğî) bahsedilmekte, ancak sonraki dönemlere yer verilmemektedir. Makam uygulaması olarak bu ünite de Segâh ve Hüz zam makamları işlenmektedir. Yine Bakara 1-5. ayetlerin Segâh ve Hüz zam makamlarında okuma uygulaması, Segâh makamında akşam ezanı, Segâh-Hüz zam makamlarında kamet ve Segâh-Hüz zam makamında örnek ilâhî uygulamaları ile bu makamlar öğrencilere kavratılmak istenmektedir. II. ünite de mûsikîşinaslardan Itri’ye yer verilmiş, enstrüman tanıtımında ise ritim sazlarına yer verilmiştir. 5 adet konu başlığı ve 10 adet alt konu başlığı bulunan “Mûsikîmizin Tarihi Seyri” adlı üniteye, programda bulunan 7 kazanım için 6 ders saati ayrılmıştır.

“Türk Mûsikîsi Nazariyatı” adlı III. üniteyi incelediğimizde ise 1985 tarihli programda IX. sınıf II. ünite ile aynı adı taşımakta, ancak içerik olarak daha az konuyu kapsamaktadır. Bu ünite de temel nota bilgilerine, bona ve solfej çalışmalarına, *makam* ve *dizin* kavramlarına ve *ika* kavramına yer verilmiştir. Ayrıca geleneksel Türk mûsikîsi eğitiminde meşk geleneğinin tanıtılması da nazariyat konuları arasında göze çarp-

maktadır. Ünite de makam uygulaması olarak “Uşşak ve Hüseyinî” makamları belirlenmiştir. Yine Bakara 1-5. ayetlerin Uşşak ve Hüseyinî makamlarında okuma çalışması, Uşşak öğle ezanı, kamet, Hüseyinî cenaze salâtı ve örnek ilâhîlerle bu makamların öğretilmesi amaçlanmıştır. Mûsikîşinaslardan İsmail Dede Efendi’ye, enstrüman tanıtımında ise “Kanun” ve “Ud” sazlarına yer verilmiştir. 8 konu başlığı ve 7 alt konu başlığı bulunan üniteye, programda bulunan 10 kazanım için 9 saat ayrılmıştır.

“Cami Mûsikîsi” adlı IV. üniteye baktığımızda, eski programda hem IX. sınıfta hem de XI. sınıf programında yer alan cami mûsikîsi ile ilgili konulara bu ünite de yer verildiği anlaşılmaktadır. Bu ünite de toplam 11 adet cami mûsikîsi formu tanıtılmaktadır. Makam uygulamasında ise Hicaz makamı işlenmektedir. Yine Bakara 1-5. ayetlerin Hicaz makamında okunması, Hicaz yatsı ezanı, kamet ve Hicaz örnek ilâhîlerle öğrencilerin Hicaz makamını öğrenmeleri amaçlanmaktadır. Bu ünite de mûsikîşinaslardan Cinuçen Tanrıkorur’a, enstrüman tanıtımında ise “Kemençe” sazına yer verilmiştir. 8 konu başlığı ve 14 alt konu başlığı bulunan üniteye, programda yer alan 7 kazanım için 8 ders saati ayrılmıştır.

“Tekke Mûsikîsi” adlı V. üniteyi incelediğimizde ise 1985 tarihli programda X. sınıfın II. ünitesinde yer alan “Tekke Mûsikîsi” ile ilgili konulara yer verildiği görülmektedir. Toplam 11 adet tekke mûsikîsi formu tanıtılmaktadır. Ünite de Mevlevî ve Bektaşî tekkeleri dışında diğer tekkelerde mûsikînin kullanımı ve kameri aylara göre mûsikînin kullanımına da yer verilmiştir. Makam uygulaması olarak “Saba ve Acemaşiran” makamları belirlenmiştir. Bakara 1-5. ayetlerin Saba ve Acemaşiran makamlarında okunması, Saba makamında ezan ve kamet, Saba-Acemaşiran makamlarında örnek ilâhîlerle bu iki makamın öğretilmesi amaçlanmaktadır. Ünite de mûsikîşinaslardan Kâni Karaca’ya, enstrüman tanıtımında ise “Tanbur” sazına yer verilmektedir. Toplam 5 konu başlığı ve 17 alt konu başlığı bulunan üniteye ise programda yer alan 7 kazanım için 5 saat ayrılmıştır.

2014 Tarihli Dinî Mûsikî Öğretim Programı ile İlgili Tespit ve Değerlendirmeler

- Eski program her sınıf için 2 saat ve aşamalı olarak hazırlanmışken, yeni program sınıf belirtilmeden ve sadece bir defa okutulmak üzere haftada 1 saat uygulanacak şekilde hazırlanmıştır. Böylece yeni programda dinî mûsikî ders saatinin 8 saatten 1 saate düşürülmüş olması olumsuz eleştirileri de beraberinde getirmektedir. Ancak öğrencilerin dinî mûsikî dersini haftalık ders çizelgelerine göre genellikle bir kez seçtiği düşünülürse, eski programın aşamalı olarak her bir sınıf için ayrı ayrı hazırlanması ve ara sınıflarda dersi ilk kez seçen öğrencilerle ilgili ortaya çıkan sorunların, yeni programın dersin bir sefer alınacak şekilde hazırlanması ile çözüme kavuşturulduğu düşünülebilir. Her ne kadar yeni programda ünite sayıları ve ünitelerin kapsamı daraltılsa da, haftada 1 saat verilecek dersin bu programın işlenmesi için yeterli olmadığı kanaatindeyiz. Nitekim Din Öğretimi Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan 2014-2015 eğitim-öğretim yılında uygulanacak haftalık ders çizelgesi ve seçmeli ders uygulama listesinde, dinî mûsikî dersinin XI. ya da XII. sınıfta bir defaya mahsus olmak üzere 1 saat ya da 2 saat okutulacak şekilde seçilebileceği belirtilmiştir.⁴⁷ Bu açıklama ile ders saati, programda haftada 1 saat gözüktüğü de 2 saat uygulanabilme olanağı sağlanmıştır.

- Yeni programın üniteleri ve ünite alt başlıkları, imam-hatip lisesi öğrencilerinin ilgi ve ihtiyaçları göz önüne alınarak belirlendiği anlaşılmaktadır. Ders saatinin haftada 1 saate düşürülmesi ve sadece bir kez seçilebilecek olması ister istemez daha önce çok yoğun olarak hazırlanan programa nazaran ünite sayıları ve alt ünite başlıklarında da önemli bir daralmaya gidilmesini gerektirmiştir. Bu yüzden eski programda toplam 18 ünite ve 104 ünite alt başlığı yer alırken, yeni programda toplam 5 ünite ve 74 ünite alt başlığına yer verilmiştir. Böylece eski programda olduğunun aksine öğrencinin öncelikle ihtiyaç duyamayacağı (din dışı mûsikî formları, saz mûsikî formları gibi) ya da öğrenmekte güçlük çekeceği (büyük usûller, geçürülmüş makamlar gibi)

⁴⁷ http://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_09/11111750_11.siniflar.pdf, (04.05.2015).

ağır nazariyat konularına yer verilmemesinin olumlu bir gelişme olduğu kanaatindeyiz.

- Yeni program da eski program gibi seçmeli ders olarak hazırlanmıştır. Dolayısıyla dinî mûsikî dersinin seçimi ile ilgili olarak daha önce ifade edilen problemlerin devam edeceği düşünülebilir. Bunun çözümlü için dersin zorunlu meslek dersleri arasına alınması ve en az haftada 2 saat okutulması gerekmektedir.

- Yeni dinî mûsikî öğretim programında dikkat çeken en önemli hususlardan birisi, her üniteye hiç şüphesiz öğrencilerin meslek hayatlarında en çok ihtiyaç duyacakları makamları Kur'ân-ı Kerîm'e tatbik etme, vakitlere göre belirli makamda ezan okuma, müezzinlik uygulamaları ve makamlara göre ilâhî okuma gibi cami mûsikî formlarını öğrenmelerine yönelik uygulamalara yer verilmesidir. Ancak bu uygulamaların ders süresi içerisinde gerçekleştirilmesi oldukça zor görünmektedir.

- Eski programda XII. sınıf üniteleri arasında yer alan Türk mûsikîsinde kullanılan enstrümanların tanıtılması bir ünite hâlinde hazırlanmışken, yeni programda her üniteye bir ya da iki enstrüman tanıtımı yerleştirilerek konunun daha elverişli bir şekilde işleme imkânı sağlanmıştır.

- Eski programda XII. sınıf programında yer alan Türk mûsikîsinin meşhur bestekârlarının tanıtıldığı üniteye on iki tane meşhur mûsikîşinas bir üniteye işlenirken, yeni programda, mûsikîşinasların tanıtımı, her üniteye bir mûsikîşinasın hayatı konularak tüm programa yayılmış, toplamda beş mûsikîşinasın tanıtımına yer verilerek konu öğrenci için daha verimli hâle getirilmiştir.

- Yeni program, eski programın aksine yapılandırmacı yaklaşımla hazırlanmış, böylece her üniteye ait kazanımlar ve bu kazanımların elde edilebilmesi için gerekli açıklamalara yer verilmiştir. Programda belirtilen kazanımlar lise öğrencisi düzeyine göre ve yapılandırmacı eğitim felsefesine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca her ünitenin kaç ders saatinde işleneceği de programda belirtilmiştir. Böylece eski programın en önemli eksikliklerinden birisi giderilmiştir.

- Yine eski programdaki önemli eksikliklerden birisi, programda ölçme ve değerlendirme bölümünün bulunmamasıdır. Ancak yeni

dinî mûsikî öğretim programında ölçme ve değerlendirme ile ilgili bir bölüm hazırlanarak bu eksiklik giderilmiştir. Bu bölümünde dersi seçen öğrencilerin kazanımlarına dair ölçme ve değerlendirme yapılırken dikkat edilecek hususlar ve değerlendirme ölçütleri belirlenmiştir.

- Yeni dinî mûsikî öğretim programın başarılı bir şekilde uygulanabilmesi noktasında en önemli avantajlarından birisi de, programa göre hazırlanmış ders kitabıdır. Nitekim 1985 yılında yayımlanan eski programa göre hazırlanmış ilk ders kitabı ancak 1996 yılında yalnızca IX. sınıflar için yayımlanabilmişken, yeni programa ait dinî mûsikî ders kitabı 2014 yılında hazırlanmış, MEB tarafından hem öğretmenlere hem de öğrencilere ücretsiz olarak verilmektedir.⁴⁸ Ayrıca ders kitabı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü resmi internet sitesinden de e-kitap olarak ücretsiz temin edilebilmektedir.

- Dinî mûsikî öğretim programında yer alan cami mûsikîsi formlarına yönelik örnek okuyuşların bulunduğu ve ders kitabıyla da uyumlu olarak hazırlanan “*Makamlarla Türk Din Mûsikîsi Eğitim Seti*”nin⁴⁹ de ücretsiz olarak MEB tarafından öğrenci ve öğretmenlerin kullanımına sunulması durumunda, bu eğitim setinin derse ait kazanımların elde edilmesi noktasında büyük kolaylık sağlayacağı kanaatindeyiz.

- 2009-2014 yılları arasında yayımlanan haftalık ders çizelgeleri ve seçmeli ders uygulama çizelgelerinde, ortaöğretim kurumlarında tüm sınıflarda uygulanan ve zorunlu seçmeli ders gurubu⁵⁰ olarak belirtilen (müzik, beden eğitimi, resim) derslerinden imam-hatip liselerinde müzik dersi seçildiği takdirde dinî mûsikî öğretim programı uygulanacağı ifade edilirken,⁵¹ 2014-2015 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanan çizelgede; zorunlu seçmeli ders gurubundan müzik dersi seçildiği takdirde müzik dersi öğretim programı ya da istenirse dinî mûsikî öğretim programı uygulanabileceği belirtilerek seçenekli hâle getirilmiştir.⁵²

⁴⁸ Bkz. Ubeydullah Sezikli, *Anadolu İmam Hatip Liseleri Dini Mûsikî*, MEB Devlet Kitapları, Özyurt Matbaacılık, Ankara 2014.

⁴⁹ Sezikli, *Makamlarla Türk Din Mûsikîsi Eğitim Seti*, Origami Yapım, İstanbul 2012.

⁵⁰ Zorunlu seçmeli ders grubu; ortaöğretim kurumlarının tüm sınıflarında haftalık ders çizelgesinde zorunlu ders grubunda yer alan (beden eğitimi, müzik, resim) derslerden birini seçerek okumalarını ifade etmektedir.

⁵¹ Bkz. Örnek; *MEB Tebliğler Dergisi*, Devlet Kitapları Döner Sermaye Müdürlüğü, cilt: 72, sayı: 2624, Eylül 2009, s. 560.

⁵² Bkz. http://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_02/11121309_11111738_9_ve_10.

Böylece normalde IX. ve X. sınıfların seçmeli ders çizelgelerinde yer almayan dinî mûsikî dersi, zorunlu seçmeli ders grubundan müzik dersi seçilerek bu sınıflara da uygulanabilme olanağı sağlanmıştır.

Programın Uygulanmasında Öğretmenin Rolü

Öğretim programlarının başarılı bir şekilde uygulanabilmesi ve programdan beklenen kazanımların elde edilebilmesinde en önemli faktörlerden birisi hiç şüphesiz programı uygulayacak öğretmenlerdir. Hazırlanan programlar ve ders araç gereçleri ne kadar mükemmel olursa olsun, dersi işleyecek öğretmenin nitelikleri, donanımı, pedagojik formasyonu, tecrübesi gibi hususlar programın başarısını doğrudan etkilemektedir.

İmam-hatip liselerinde okutulan seçmeli ders grubunda yer alan dinî mûsikî dersini, Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulunun “Öğretmenlik Alanları, Atama ve Ders Okutma Esasları”⁵³ adıyla yayımladığı çizelgeye göre hem meslek dersleri öğretmenleri, hem de müzik dersi öğretmenleri okutabilmektedir. Bu dersi okutabilecek meslek dersleri öğretmenleri, ilahiyat fakültesi, ya da İslami ilimler fakültesi mezunları arasından atanmaktadır. Ancak ilahiyat fakülteleri ve İslami ilimler fakültelerinin birçoğunda dinî mûsikî dersi genelde seçmeli ders olarak dönemlik bir ders şeklinde okutulmaktadır. Ayrıca birçok ilahiyat fakültesi ve İslami ilimler fakültelerindeki Türk din mûsikîsi kürsülerinde yeterli sayıda akademisyen de bulunmamaktadır. Doğal olarak meslek dersleri öğretmenlerinin birçoğu, lisans eğitimleri sırasında dinî mûsikî dersini hiç almadan ya da bir dönem alarak mezun olmaktadır. Mezun olduktan sonra imam-hatip liselerine meslek dersleri öğretmeni olarak atanan bu kişilerin -kendi özel ilgi ve kabiliyetleri olanlar istisna tutulursa- dinî mûsikî dersini okutabilecek niteliklerden uzak olduğu sonucuna varılabilir.⁵⁴ Yine bu dersi okutabilen müzik öğretmen-

pdf, (04.05.2015).

⁵³ MEB Talim Terbiye Kurulu, “Öğretmenlik Alanları, Atama ve Ders Okutma Esasları”, http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_09/10093949_9_cizelgeveesaslar.pdf, (25.05.2015).

⁵⁴ Yazar, ilahiyat fakültesi mezunu ve 10 yıl imam-hatip lisesi meslek dersleri öğretmeni yapmış birisi olarak, öğretmenliği süresince hem çalıştığı imam-hatip liselerinde, hem de ilçe ve il zümre öğretmenler kurulu toplantılarında tecrübe ettiği kadarıyla, bir çok imam-hatip lisesinde dini mûsikî dersine girebilecek nitelikleri taşıyan öğretmen eksikliğinin önemli bir sorun olarak çözüm beklediğini düşünmektedir.

lerinin de lisans eğitimleri sırasında dinî mûsikî eğitimi almadıkları düşünülürken –kendi özel ilgi ve kabiliyetleri olanlar istisna tutulursa– bu dersi okutabilecek niteliklerden uzak oldukları kanaatine varılabilir. Netice olarak imam–hatip liselerinde seçmeli olarak okutulan dinî mûsikî dersi öğretmenlerinin yeterlilikleri ile ilgili olumsuzluklar, hazırlanan öğretim programının başarıya ulaşmasının önündeki en büyük engellerden birisi olarak düşünülebilir. Bu sorunun çözümüne yönelik MEB ve ilahiyat fakültelerinin işbirliği ile ilahiyat fakültelerinde okutulan dinî mûsikî dersinin hem ders saatinin, hem de niteliğinin artırılmasına dair çalışmaların yapılması önem arz etmektedir. Nitekim *İmam Hatip Liselerinde Dinî mûsikî Dersi Öğretmen Yeterlilikleri*⁵⁵ adlı çalışmada, dinî mûsikî dersine giren öğretmenlerle ilgili sorunlar ve çözüm önerileri ifade edilmiştir.

Öğretmenlerin yeni programla ilgili olarak MEB tarafından hizmet içi eğitime alınarak yeni programın kazanımları, felsefesi, öğretim yöntemleri, ölçme ve değerlendirme gibi hususlarda bilgilendirilmeleri de programın başarılı bir şekilde uygulanabilmesi açısından bir başka öneri olarak dile getirilebilir.

Üzerinde durulması gereken bir başka husus ise öğretmenlere yeni programın uygulanmasında yardımcı olacak kılavuz kitap hazırlanmamış olmasıdır. Hazırlanacak böylesi bir kılavuz kitap sayesinde, bu dersle ilgili olarak ölçme–değerlendirme, anlatım yöntemleri, kazanımlar vb. kavramlarla ilk defa karşılaşan öğretmenler, gerekli açıklamalarla yönlendirilebilir.

Sonuç

Osmanlı döneminde başta Enderun olmak üzere, camilerde, tekkelerde, Mevlevihanelerde ve medreselerde çoğunlukla meşk usulü ile gerçekleştirilen dinî mûsikî eğitimi, Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen devrimler neticesinde Tevhidi Tedrisat Kanunu, tekke ve zaviyelerin, medreselerin kapatılması ve bir süre resmi eğitim kurumlarından din eğitiminin yasaklanması ile kesintiye uğramıştır. Bu süreç-

⁵⁵ Bkz. Arif Demir, “İmam Hatip Liselerinde Dini Mûsikî Dersi Öğretmen Yeterlilikleri”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel Sayı, 2013, s. 57-70.

te halkın din eğitimine olan ihtiyacını bir nebze olsun gidermek üzere ilk defa 1923 yılında açılan imam-hatip liseleri, günümüze kadar geçen süreçte siyasi iktidarların aldığı kararlar neticesinde birçok yapısal değişiklikler yaşamıştır. Günümüzde de imam-hatip liseleri ile ilgili tartışmalar devam etmektedir.

Çalışmamızda yaklaşık yüz yıllık bir geçmişi olan, açıldığı günden beri Türkiye’de siyasi ve ideolojik tartışmaların odağı hâline gelen imam-hatip liselerinde okutulan dinî mûsikî dersinin tarihsel süreci incelenmiş, eski ve yeni dinî mûsikî programlarının hazırlanış felsefeleri, amaçları, kazanımları, ünite ve alt konu başlıkları, ders saatleri gibi hususlar çeşitli yönlerden mukayese edilmeye çalışılmıştır.

Türkiye’de dinî mûsikî eğitimi verilen resmi eğitim kurumlarından olan imam-hatip liselerinde dinî mûsikî dersleri ilk defa seçmeli ders olarak 1985 yılında okutulmaya başlamıştır. 1985 yılında uygulamaya konan dinî mûsikî öğretim programı IX. sınıftan XII. sınıfa kadar haftada 2 saat olmak üzere birbirinin devamı şeklinde okutulmak üzere dört yıllık olarak hazırlanmıştır. Hazırlanan program üniteleri ve alt konu başlıkları birbirinin devamı şeklinde, oldukça yoğun ve dinî mûsikî ile ilgili hemen hemen bütün konuları kapsamına rağmen, dersin seçmeli olması ve dersin seçimi ile ilgili sorunlar, ders saatinin yetersizliği, dersi verecek nitelikte öğretmen eksikliği, araç, gereç, ders kitabı vb. eksikliği gibi sebeplerden programın uygulanmasında ve amaçların gerçekleştirilmesinde çeşitli sıkıntılar ortaya çıkmıştır.

2000’li yıllardan itibaren MEB tarafından Türkiye’de eğitim ve öğretim programları ile ilgili olarak yapılandırmacı yaklaşıma göre ilkokullardan başlayarak tüm derslerin öğretim programları tedrici bir şekilde yenilenmeye başlamıştır. Bu çerçevede 2014 yılında, imam-hatip liselerinde 1985 yılından beri uygulanan dinî mûsikî öğretim programı yürürlükten kaldırılmış ve yapılandırmacı yaklaşım esas alınarak yeni bir öğretim programı hazırlanarak yürürlüğe konulmuştur.

Daha önce haftada 2 saat olmak üzere her yıl seçilebilen dinî mûsikî dersi ile ilgili olarak, 2014 yılında hazırlanan yeni programdaki en önemli değişikliklerden birisi dersin yine seçmeli olmakla birlikte haf-

tada 1 saat ve yalnızca bir kez seçilebilecek şekilde herhangi bir sınıf belirtmeksizin hazırlanmasıdır. Ancak yenilenen seçmeli ders çizelgelerinde dinî mûsikî dersinin sadece XI. ya da XII. sınıflarda bir kez seçilebileceği belirtilmiştir. Ders saatinin haftada 1 saate düşürülmesi ve sadece bir kez seçilebilecek olması ister istemez daha önce çok yoğun olarak hazırlanan programa nazaran ünite sayıları ve alt ünite başlıklarında da önemli bir daralmaya gidilmesine sebep olmuştur. Yeni programda cami mûsikîsi uygulamalarına ağırlık verilmiş ve her üniteye bir ya da iki makamla Kur'ân kıraati, ezan, müezzinlik ve ilâhî icrasına yer verilmiştir.

Yeni programda ölçme ve değerlendirme ile ilgili de öğretmenlere kılavuzluk edecek bir bölümün yer alması önemlidir. Ayrıca her ünite ile ilgili kazanımlar belirtilerek, bu kazanımların elde edilebilmesi için gerekli açıklamalara ve saat olarak ne kadar zaman ayrılacağı da ifade edilmiştir.

Yeni programın en önemli artlarından birisi programla ilgili ders kitabının hazırlanıp ücretsiz olarak öğrencilere verilmesidir. Ayrıca hazırlanan ders kitabı, programda yer alan mûsikî uygulamalarıyla ilgili örnek kayıtları da içeren cd ile birlikte verilirse, bu, öğrenci ve ders öğretmenleri açısından olumlu bir gelişme olacaktır.

İmam-hatip lisesi öğrencilerinin mezun olduktan sonra meslek hayatlarında ihtiyaç duyacakları en önemli konulardan birisi dinî mûsikî alanındaki yeterlilikleri olmasına rağmen, dersin zorunlu dersler arasına alınmaması ve seçmeli ders grubunda yer alması önemli bir eksikliklerdir. İmam-hatip liselerinde dinî mûsikî derslerine giren, başta meslek dersleri öğretmenlerinin ilahiyat fakültelerinde gerekli dinî mûsikî dersi alamamalarından kaynaklanan nitelikli öğretmen eksikliği de önemli bir sorun olarak çözüm beklemektedir.

2014 yılında yenilerek yürürlüğe giren dinî mûsikî öğretim programının üzerinden henüz birkaç yıl geçmiştir. Programın tüm imam-hatip liselerinde tam manasıyla uygulanması belirli bir süreyi gerektirmektedir. İlerleyen süreçte bu dersle ilgili başta öğretmen yeterliliklerinin tespit edilmesi, programa dair öğrencilerin, öğretmenlerin, okul idarelerinin algı ve tutumları, programdan beklenen amaçların ve kazanımların elde edilip edilemediği, uygulamada ortaya çıkan sorunların

tespit edilmesi, yeni programla birlikte yapılan değişikliklerin olumlu ve olumsuz yönlerinin ortaya çıkarılması için başta saha araştırması olmak üzere çeşitli bilimsel çalışmaların yapılması gerektiğini değerlendirmekteyiz.

Kaynaklar

- Altınkuşlar, A. Ayhan-Özcan, Nuri-Kalender, Ruhi, *İmam-Hatip Liseleri için Dinî Müsîkî I*, Kalem Yay., Ankara 1996.
- Behar, Cem, *Aşk Olmayınca Meşk Olmaz*, Yapı Kredi Yay., İstanbul 1998.
- Behar, Cem, *Zaman Mekân Müzik: Klasik Türk Müsîkisinde Eğitim (Meşk), İcra ve Aktarım*, Alfa Yay., İstanbul 1993.
- Demir, Arif, “İmam Hatip Liseleri’nde Dinî müsîkî Dersi Öğretmen Yeterlilikleri”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel Sayısı, 2013, ss. 57-70.
- Dinç, Erkan, “Eski ve Yeni Ortaöğretim Tarih Programının Amaç ve İçerik Özelliklerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, cilt: 11, sayı: 4, Güz 2011, ss. 2135-2148.
- Dinçer, Nahid, *İmam-Hatip Okulları Meselesi*, Şule Yay., İstanbul 1998.
- Dinî müsîkî Öğretim Programı*, MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Ankara 2014.
- Ergin, Osman Nuri, *Türkiye Maarif Tarihi*, Osman Bey Matbaası, I-IV, İstanbul 1939.
- İmam-Hatip Liseleri Müfredat Programı*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1978.
- İmam-Hatip Liseleri Öğretim Programları*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1985.
- “İmam-Hatip Liseleri Mesleğe Yönelik Seçmeli Dersler Dinî müsîkî Dersi Programı”, *MEB Tebliğler Dergisi*, cilt: 48, sayı: 2198, Kasım 1985, ss. 452-453.
- Koca, Fatih, *İslam Tarihi ve Medeniyetinde Salâlar ve Salavatlar*, Doktora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi SBE, Sivas 2013.
- MEB Tebliğler Dergisi*, Devlet Kitapları Döner Sermaye Müdürlüğü, cilt: 68, sayı: 2575, Ağustos 2005.
- MEB Tebliğler Dergisi*, Devlet Kitapları Döner Sermaye Müdürlüğü, cilt: 72, sayı: 2624, Ankara 2009.
- MEB Tebliğler Dergisi*, Devlet Kitapları Döner Sermaye Müdürlüğü, cilt: 77, sayı: 2682, Ankara 2014.

- “Millî Eğitim Temel Kanunu”, *Resmî Gazete*, sayı: 14574, 24 Haziran 1973.
- “Mûsikî Encümeni ve Darüelhan Talimatnamesi ile Darüelhan Programı”,
Takvîm-i Vakâyi sayı: 2764, Rebiulevvel 1335 (2 Kanunisani 1332).
- Öcal, Mustafa, *100. Yılında İmam-Hatip Liseleri*, Ensar Yay., İstanbul 2013.
- Öcal, Mustafa, *Medresetü'l- Eimme ve'l-Hutebâ'dan İmam-Hatip Liselerine*, Önder Yay., İstanbul 2011.
- Öcal, Mustafa, “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi”, *Uludağ Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi*, cilt: 7, sayı: 7, 1998, ss. 241-268.
- Özcan Demirel, *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*, PegemA Yay., Ankara 2006.
- Özden, Erhan, *Osmanlı Maarifinde Mûsikî*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 2013.
- Özden, Erhan-Toker, Hikmet, “Osmanlı Devletinde Müzik Eğitimi Veren Önemli Kurumlar”, *Rast Müzikoloji Dergisi*, cilt: 1, sayı: 2, 2013, s. 107-128.
- Sevinç, Muhammet, *Darüelhan Tarihçesi*, Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara 2004.
- Sezikli, Ubeydullah, *Anadolu İmam-Hatip Liseleri Dinî Mûsikî*, MEB Devlet Kitapları, Özyurt Matbaacılık, Ankara 2014.
- Sezikli, Ubeydullah, *Makamlarla Türk Din Mûsikîsi Eğitim Seti*, Origami Yapım, İstanbul 2012.
- “Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun”, *Resmî Gazete*, sayı: 243, 13 Aralık 1925.
- “Tevhid-i Tedrisat Kanunu”, *Resmî Gazete*, sayı: 63, 6 Mart 1340 (1924).
- Tıraşçı, Mehmet, *İlahiyat Fakülteleri İçin Dinî mûsikî Ders Notları*, Dört Mevsim Kitap Yay., İstanbul 2015.
- Vatan Gazetesi*, İstanbul, 31 Temmuz 1339 (1923).

İnternet Kaynakları:

- http://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_09/11111750_11.siniflar.pdf
- http://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_02/11121309_11111738_9_ve_10.pdf
- <http://www.imamhatipokullari.org/tarihce.html>
- <http://www.onder.org.tr/imam-hatip-tarihi>

<http://tebligler.meb.gov.tr/index.php/tuem-sayilar/viewcategory/49-1985>

<http://ttkb.meb.gov.tr/www/gecmisten-gunumuze-kurul-kararlari/icerik/152>

http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_09/10093949_9_cizelgevee-saslar.pdf